

АНДРЭЙ МАКАЁНАК (1920-1982)

Пяру народнага пісьменніка Беларусі Андрэя Макаёнка належаць такія п'есы, як «Выбачайце, калі ласка!», «Трыбунал», «Зацюканы апостал», «Пагарэльцы», «Таблетку пад язык» і інш. Яны ставіліся на сцэнах многіх тэатраў былога СССР. Агульназначальны пафас твораў драматурга вызначыў іх месца ў гісторыі беларускай літаратуры і культуры. Да такіх п'есаў Андрэя Макаёнка належыць «Таблетку пад язык», творчая гісторыя якой звязана з Лунінецчынай.

У інтэрв'ю “Літаратурной газете” (7.04.1971), расказваючы пра свае творчыя планы, драматург пазнаёміў чытачоў з працай над чарговай п'есай: “У народзілася задума камедыі, галоўным персанажам якой будзе энергічны, творчы і разам з тым дасціпны старшыня калгаса. Прататыпам галоўнага героя паслужыў адзін мой добры знаёмы, а дакладней, сябра дзяцінства, а за ім Герой Сацыялістычнай Працы. Я часта бываю ў яго, ён – у мяне. Вось і п'еса, пакуль ён сам не дазволіць, прозвішча яго не назаву”. Размова ішла пра п'есу “Таблетку пад язык”, якая была завершана ў 1972 годзе.

У аснову камедыі былі пакладзены назіранні Андрэя Макаёнка, вынесены ім з калгаса “Новае Палессе”, сядзіба якога размяшчалася ў вёсцы Любанаў Лунінецкага раёна і якім кіраваў сябар дзяцінства драматурга У.А. Сцепчанкі. На той час гэты калгас належаў да ліку заможных гаспадарак. Невысказава яго старшыня ў 1966 годзе стаў Героем Сацыялістычнай Працы. Ён і прататыпам Каравая ў п'есе “Таблетку пад язык”. Аўтарская п'еса выяўленая ў гэтай п'есе, фармавалася ў пісьменніка не без уплыву У.А. Сцепчанкі, пра што апошні гаварыў сам: “Творчасць Андрэя Макаёнка я ўважаю даволі добра. Больш таго, са мною, як са сваім былым аднакласнікам і сябрам, драматург іншы раз дзеліцца творчымі планамі. Пры стварэнні, наладжванні п'есы “Таблетку пад язык” ён па многіх момантах раіўся, зачытваў свае накіды і варыянты”.

У драматычных творах мажлівасці для рэгіяналізму сціплыя, аднак, думаецца Андрэя Макаёнка свядома іх пазбягаў, бо не акцэнтаваў увагу, што дзеянне п'есы адбываецца на Палессі. Калі ў мове нарыхтоўшчыка з Украіны Паляны гучаць украінізмы, то ў вуснах карэнных калгаснікаў “Маяка” палескай мовы іх не чуваць. Тым не менш, нешта ад жыццёвай першаасновы твора ўсё адна ўвайшло ў п'есу “Таблетку пад язык”. Настаўніца Лідзія Сямёнаўна прыйшла да Каравая прасіць, каб ён перавёў яе ў “нашу Любань – сяло перспектывы”, бо школу, дзе яна да гэтага часу працавала, закрываюць і такіх у раёне ўсё менш і менш, а ў маленькіх вёсках няма каго вучыць. Дамагаючыся ад старшыні калгаса, Каравая адпусціў у горад, Іван Швед гаворыць, што цяжка вакол пальца абвесці Героя Сацыялістычнай Працы. Жонку Каравая пісьменнік надзяліў тым самым імем, якое мела жонка У.А.Сцепчанкі, – Дуся, Еўдакія.

Камедыя Андрэя Макаёнка “Таблетку пад язык” выклікана да жыцця перш надзённымі праблемамі 70-х гг. мінулага стагоддзя, але многія з іх страцілі сваёй надзёнасці і цяпер. У цэнтры ўвагі твора – праблема маладзі з вёсак у горад. Пісьменнік невыпадкова даследуе гэтую праблема прыкладзе багатай гаспадаркі. У вяскоўцаў калгаса “Маяк” былі добрыя робкі, быў хлеб і было да хлеба. Тым не менш моладзь пакідае вёску і ідзе ў горад. Хлопцы пасля заканчэння службы ў войску таксама дадому вяртаюцца. П’еса Андрэя Макаёнка “Таблетку пад язык” развенчвае выдуманыя сучаснымі ідэолагамі лозунг, быццам бы беларускаму вяскоўцу патрэбна тэатр “чарка і скварка”. Адвеку беларус не задавальняўся чыста фізіялагічнымі праблемамі. Пра гэта сведчаць яго багацейшыя фальклор, даўнія традыцыі ў мастацтве, кнігавыданні і інш.

Раскрыццё цэнтральнай праблемы камедыі адкрыла перад драматургам шырокі спектр ўзняць і шэраг іншых. У творы не паказана, як калгас “Маяк” пераўтварыўся ў заможнай гаспадаркай. Ёсць, аднак, падставы сцвярджаць, што справа не ў “энергічным, напорыстым” кіраўніку, найхутчэй гэтую гаспадарку пераўтварыў такой, каб неяк паказаць перавагі калгасаў перад прыватнай уласнасцю вёскаў. Андрэй Макаёнак паказаў у п’есе, як рабілі ўлады прыклады для Ломцеў, прадстаўнік зверху, прыехаў да Каравае з адказным даручэннем ад свайго начальства. Сутнасць яго заключаецца ў тым, што “наш шэф кажа, што вырашыць кармавую праблема можна толькі праз сенаж”. Таму ідзе “Маяк” павінен “у гэтым сезоне падрыхтавацца і закласці столькі сенажу, каб арганізаваць справу, каб да вас у “Маяк” можна было вазіць прадстаўнікоў калгасаў і саўгасаў для перадачы перадавога вопыту... На вашым прыкладзе будзем вучыць людзей”. Надзвычай паказальным і характарыстычным з’яўляецца маленне-просьба Ломцева, калі Каравае вагаецца, бо не ўпэўнены ў тым, ці ўнасіць прапановы-даручэння зверху: “Нам (выдзелена мною – В.З.) трэба сенаж! Разумееш?.. Нам...”. Вось сутнасць камандна-адміністрацыйнай сыстэмы рынкавай сістэмы кіравання.

У час усеахопнага дэфіцыту ім Ломцеў заваблівае Каравае. Той не ўяўляе магчымасці і выстаўляе свой разлік. Вось што на той час было дэфіцытна: цэмент, арматурнае жалеза, машыны, запчасткі, поліэтыленавая плёнка, шкло для “Волгі”, крэслы, шыфер, кінаапаратура для шырокаэкраннага асфальт, шарсцяныя жаночыя касцюмы, “ГАЗ-69”. Каравае падкрэслівае, што прасіць не за так, а каб яму далі за грошы.

Каб купіць што-небудзь патрэбнае для калгаса, здаць па нармальнай цэне кароў на мясакамбінат ці лён, у ход ідзе хабар. Каравае запрасіў кіраўніка “сельгастэхнікі” на паляванне, папярэдне купіўшы ліцэнзію. Той едзе са сабой патрэбным яму чалавекам. Каравае гатовы заадно паклікаць і кіраўніка “сельгастэхнікі”, патрэбнага ўжо для калгаса чалавека, але, аказваецца, ён не прыдзе, а прыдзе па чыну ў кампаніі вышэйшых непажаданы. Тым не менш Каравае ідзе на адным стрэлам забіць двух зайцоў. Інжынеру, які будзе адбіраць запары (пра тое, што яны паступілі на базу, паведаміў у “Маяк” грузчык, паслаўшы калгасу, напэўна, таксама не за так), дае наказ, каб той між іншым прагэставаў

перад начальнікам “Райсельгастэхнікі”, “што яго шэф... абласны будзе гаспадарцаць у мяне ў суботу: на паляванні прыедзе”.

Другому свайму падначаленаму, які павязе кароў на мясакамбінат, гаворыць: “Слухай і на вус матай. Дырэктар, Міхал Міхалыч – заядлы рыбак. Ты зайдзі да яго да хацаты і вазьмі ў Еўдакіі Васільеўны каробачку з японскімі блёснамі і рыскамі... Прыедзеш на мясакамбінат, не лезь, не спяшайся здаваць кароў, там пер чарга чорт ведае якая. А проста да самога дырэктара. Перадавай ад яго прывет і каробачку. Каробачку на стол. Ясна. Скажы: прасіў перадаць. Скажы: сам хацеў, ды... ну, скажы: грыпуе. Скажы: на рыбалку запрашаю, як японскі вада сыдзе з поймы”. І гэта робіць старшыня перадавога калгаса, ды і Герой Сацыялістычнай Працы. А што можна сказаць пра старшыняў, перадаваў, калгасы замыкалі зводку па ўсіх паказчыках? Відавочна, што карумпаваныя, кланавасць, хабарніцтва, пра якія гаворыць кіраўнік дзяржавы, бяруць свае вытокі з савецкіх часоў, а кіраўнікі ўсіх рангаў узялі гэтыя набыткі як спадчыну.

Андрэй Макаёнак вуснамі свайго персанажа дзед Цыбулькі агаласіў дабра для тагачасных і сучасных кіраўнікоў сельскай гаспадаркі, пачынаючы з перадавога звяна і да самага вышэйшага, думку, што зямля нікому непатрэбная, і ні адзін вясковец яе не возьме для апрацоўкі. Хоць жыццё засведчыла, што гэта не так, тым не менш нярэдка такое меркаванне гучыць з экрану тэлевізара і змяшчаецца на газетных старонках. Вось што ў далёкія 1970 г. сказаў перадавы Цыбулька: “Вот паспрабуй – прапануй любому калгасніку зараз дзесяць, пятнаццаць дзесяцін зямлі. Думаеш возьме. Нават задарма. За так. Не-е! Не-е! Зразумеў мужык – не ў зямлі шчасце!”

Відавочным з’яўляецца факт, што Андрэй Макаёнак разам са сваім сябрам У.М.Сцепчанкам цвяроза ацэньвалі калгасную сістэму, адміністрацыйна-гаспадарчыя і цэнтралізаваныя спосабы кіраўніцтва эканомікай краіны, што перашкодна адкрывала перспектывы для кумаўства, хабарніцтва. Гэта і знайшло адлюстраванне ў п’есе драматурга “Таблетку пад язык”.